

УДК 372.4:37

Кузьма-Качур Марія Іванівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики початкової освіти,
Горзов Вікторія Михайлівна,
магістр спеціальності «Початкова освіта»,
Мукачівський державний університет

ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Система цінностей та норм освітнього процесу носить культурно-історичний характер. В. Сухомлинський вважав, що духовно-моральне виховання тісно пов'язане з навчанням, але певною мірою вони незалежні одне від одного. Людина може мати визнання, вміти працювати, але в плані духовності та моральності бути не розвиненою. Основним завданням учителя – зазначав педагог, є зробити безцінні моральні багатства людства особистим здобутком кожної дитини [1].

Цінності пов'язані з реальною діяльністю людини. Тільки тоді, коли ми розглядаємо суспільне буття людей в аспекті суб'єкт-об'єктного відношення, ми можемо зафіксувати явище цінностей. Світ цінностей є особливим світом, що характеризується тим, що цінності виражають соціально-особову форму буття явищ дійсності. Цінність – властивість соціуму та його складових компонентів. Вона невіддільна й від самої людини.

Формуючись у процесі життєдіяльності народу, морально-етичні цінності відображають його позитивний досвід і надбання у сфері моралі, світогляду, орієнтують на моральні норми й принципи життя, закріплені у традиціях, звичаях, віруваннях, які підтримуються організацією та устроєм життя. Відображаючи потреби як окремої особистості, так і суспільства загалом морально-етичні цінності є вивіреними часом, носять загальноприйнятий характер і не змінюються під впливом приватних поглядів, інтересів і обставин.

Морально-етичні цінності визначають мотиви поведінки особистості та спрямованість її діяльності, тому важливо формувати у дітей здатність діяти відповідно до морально-етичних цінностей [2].

С.Рубинштейн виділяє два напрями виховання моральних цінностей: по-перше, самому «здійснювати вчинки, які були б людськими етичними умовами життя іншої людини, а не тільки створювати речові, матеріальні умови для неї»; по-друге, спонукати до здійснення моральних вчинків стосовно іншої людини, формувати внутрішні умови моральної поведінки.

О. Сухомлинська виділила особливості, які необхідно врахувати педагогу у процесі формування системи життєвих цінностей дитини, зокрема:

– свідомість учня не може одночасно обробити значний масив нової інформації, тому нові цінності потрібно подавати послідовно невеликими порціями;

- у процесі вдосконалення ціннісних орієнтацій особистості необхідно передбачати регулярну переоцінку цінностей, витиснення одних іншими - більш високими;

- важливо забезпечити для кожної дитини вироблення власної ієрархії цінностей, що залежить від особистісних якостей, його інтересів і потреб, а також того середовища, що включає сімейні цінності й цінності найближчого оточення;

- засвоєння цінностей, усвідомлення їхньої сутності необхідно забезпечувати одночасно на двох рівнях: інтелектуальному й емоційному;

- ефективне формування системи індивідуальних цінностей відбувається в умовах вибору людиною цінностей з різних альтернатив, бо саме в цьому випадку вибір відбувається в силу власного волевиявлення [3].

У молодшому шкільному віці виховання морально-етичних цінностей здійснюється у навчальній діяльності, яка стає провідною, у спілкуванні з дорослими і однолітками, у посильній трудовій діяльності. Для молодшого шкільного віку характерні такі новоутворення: теоретичне мислення, рефлексія, внутрішній план дій, адекватна самооцінка, орієнтація на спосіб дій, усвідомленість та довільність дій, саморегуляція поведінки, керівництво у поведінці соціальними нормами. Водночас, (хоча для шестилітньої дитини ігрова діяльність є ще провідною) у початковій школі значення гри поступово втрачається. У цей час продовжують формуватися складові елементи системи морально-етичних цінностей. Цьому сприяє розвиток категорійного мислення, учні глибше розуміють зміст морально-етичних понять, вміють частково давати етичну оцінку, у них проявляється усвідомлення себе відповідальним суб'єктом власної діяльності, зміцнюються суспільні мотиви, зростає саморегуляція поведінки, здатність до морального вибору, дружні стосунки стають більш тривалими.

Значущість молодшого шкільного віку у формуванні особистості В. Сухомлинський описує в праці «Серце віддаю дітям»: «якщо добрі почуття не виховані в дитинстві, то їх ніколи не виховаєш, через те що справжня людяність стверджується в душі разом з пізнанням перших та важливих істин; саме в дитинстві людина повинна пройти емоційну школу – школу виховання добрих почуттів» [1, с. 50].

Молодший школяр, засвоївши зміст морально-етичних понять, не завжди може протистояти перед бездуховністю окремих соціальних явищ. Тому важливо, щоб їх зміст закріпився компетентностями. До того ж ці компетентності є фундаментом, на якому формуються знання, уміння і навички учня. Так, М. Долинський, аналізуючи активізацію моральних аспектів освітньої діяльності, пропонує визначати п'ять основних груп моральних якостей: перша група – світоглядна переконаність, цілеспрямованість, обов'язок, відповідальність, гуманізм, патріотизм, інтернаціоналізм, які у сукупності забезпечують громадянську спрямованість. Саме ця група забезпечує зміст соціальних цінностей; друга група – моральні якості, які забезпечують досягнення поставлених цілей: ініціативність, енергійність,

наполегливість, самостійність, обов'язковість тощо. Ці якості пов'язані з моральною свідомістю, яка керує і коригує їх прояв; третя група – витримка, стриманість, ввічливість, володіння собою. Вони допомагають контролювати і гальмувати негативні прояви у поведінці; четверта група – діловитість, навички і звички у поведінці, уміння її організувати, моральний досвід особистості. Ці якості певною мірою допомагають швидше досягати мети і зосередити в основному увагу на змісті вчинків; п'ята група – здатність до самооцінки, самокритичність, вимогливість з себе, справедливе ставлення до інших. Ці якості сприяють самовдосконаленню і створенню позитивної моральної атмосфери для подальшого розвитку особистості [4, с. 191].

Таким чином, формування морально-етичних цінностей у молодших школярів базується на необхідності допомогти дитині повноцінно ввійти в існуючий навколо неї світ, не втрачаючи при цьому своєї індивідуальності, свого власного неповторного світу.

Список використаних джерел

1. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. – К. : Рад. шк., 1977. – Т. 3. – С. 7-279.
2. Генік М.С. Формування морально-етичних цінностей молодших школярів засобами українського народознавства. / М. С. Генік. – Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук: 13.00.07 – теорія і методика виховання, 2008. – 20с.
3. Сухомлинська О.В. Сучасні цінності у вихованні / О. Сухомлинська // Шлях освіти. – 1996. - №1. – С 17-28.
4. Долинский Н. И. Некоторые аспекты активизации нравственного компонента современной образовательной деятельности / Н. И. Долинский // Сборник трудов II Всероссийской научной конференции. – Тольятти : ТГУ, 2005. – С. 189–193.

УДК 373.3.015.3:159.954

Лалак Наталія Володимирівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри теорії та методики початкової освіти,

Гольча Катерина Юріївна,

магістр спеціальності «Початкова освіта»,

Мукачівський державний університет

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ДЖЕРЕЛО ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Упродовж останніх років науковці, педагоги-практики зосереджують увагу переважно на розробці і впровадженні нового змісту початкової освіти, підручниках, інноваційних технологіях, новій системі оцінювання. Безперечно, без цих складників немає освітнього процесу, не відбувається творчий розвиток

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>